

Net-Werk

**EEN UITGAVE VAN HET KENNISCENTRUM VOOR
DAGBESTEDING EN WERK
onderdeel van Dichterbij**

Extra uitgave Net-Werk over methodieken in de dagbesteding

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding: Extra uitgave Net-Werk over methodieken in de dagbesteding
2. Hoe beleven mensen met een beperking de wereld?
3. Wat vind je er zelf van?
4. Aansluiten bij de mogelijkheden en voorkeuren van mensen met een ernstige meervoudige beperking.
5. Van onmacht naar handelen.
6. Meer mogelijkheden tot communiceren.
7. Werk en beperking in Zweden.

COLOFON

Redactie:
Kenniscentrum voor
Dagbesteding en Werk
Telefoon: 024 - 3571216
E-mail: kdw@dichterbij.nl

Druk: Drukkerij Weemen

Oplage: 700

Verspreiding: Activiteitenbegeleiders,
clustermanagers en Intranet

Verschijnt 3 x per jaar

Uitgave nr. 8, februari 2008

Al enige tijd krijgen we regelmatig de vraag om aandacht te besteden aan methodieken, die bruikbaar zijn in de dagbesteding.

Uiteraard is er daarbij sprake van verschillende doelgroepen. We hebben binnen de dagbesteding te maken met mensen met meervoudige beperkingen (MCG); met mensen die productieve arbeid verrichten; mensen die vanwege gedragsproblematiek intensief begeleid worden, mensen met een ernstige verstandelijke beperking en nog andere doelgroepen.

Wij hebben gekeken wat binnen Dichterbij gangbare methodieken zijn, die toegepast worden. Wij willen daar in dit nummer een globaal beeld van geven: wat houdt de methode in, welke methode wordt bij welke doelgroep gebruikt, wat zijn de ervaringen in de praktijk (naar aanleiding van een voorbeeld), waar kun je verder informatie krijgen?

Afsluitend is een artikel over een vorm van dagbesteding in Zweden beschreven. Zoals bekend heeft Dichterbij een uitwisseling met een Zweedse provincie. De dagbesteding is daar op een heel specifieke manier georganiseerd als gevolg van een ander overheidsbeleid en visie op de zorg. In zoverre houdt dat ons een spiegel voor.

Opgemerkt moet worden, dat een methode geen losstaand "kunstje" is. Het vraagt veelal drie dingen: een goede scholing/training van de begeleiders, consequent handelen en niet direct resultaat verlangen, en de bereidheid om ook zelf aan je attitude te werken.

Voor scholing verwijzen we naar de afdeling Leren en Ontwikkelen van Dichterbij (E-mail: ServicepuntLerenenOntwikkelenDichterbij@dichterbij.nl). In hun cursusboek staat een schat aan scholingsmogelijkheden.

Hans Garritsen

Hoe beleven mensen met een beperking de wereld?

METHODIEK 'TIMMERS-HUIGENS'

Het is niet altijd gemakkelijk om aan te sluiten bij de belevingswereld en de behoeften van mensen met een verstandelijke beperking, hoe goed er ook gekeken en geluisterd wordt. De theorie van Dorothea Timmers-Huigens kan daarvoor handvatten bieden.

(door Angela Prudon)

Dr. Dorothea Timmers-Huigens is psycholoog NIP, met registraties Kinder- en jeugdpsycholoog en GZ-psycholoog. Ze is pedagoog en in 1997 gepromoveerd in de praktische theologie.

De theorie

Elk mens neemt de wereld om zich heen waar. Deze waarnemingen worden innerlijk verwerkt.

Dorothea Timmers-Huigens onderscheidt vier verschillende niveaus waarop mensen hun ervaringen ordenen en betekenis geven aan wat er om hen heen gebeurt, nl. het functioneringsniveau, het begripsniveau, het belevingsniveau en het communicatieniveau van mensen met een verstandelijke beperking (zie schema). Als begeleider kun je afstemmen op één van deze niveaus. Dit is essentieel om te komen tot passende dagbesteding.

Er is **geen scherpe scheidslijn** te trekken tussen de vier verschillende manieren van ervaringsordening, waardoor vaak meerdere manieren van ordenen op hetzelfde moment worden gebruikt. Om deze verschillende vormen te leren herkennen worden ze door Timmers-Huigens echter wel afzonderlijk besproken.

Herkenning van de manier waarop een mens met een verstandelijke beperking op een bepaald moment de werkelijkheid ervaart en ordent, maakt het gemakkelijker voor de hulpverlener om daarbij aan te sluiten.

Ervaringsordening	Niveau aanduiding	Kenmerken
Lichaamsgebonden ervaringsordening	Zeer ernstige verstandelijke beperking	Lichamelijk en zintuigelijk beleven Communicatie via lichaamstaal, klanken
Associatieve ervaringsordening	Ernstige verstandelijke beperking	Het zien van middel-doel relaties (dit heb ik nodig om dat te bereiken), beginnende taalontwikkeling
Structurerende ervaringsordening	Matige verstandelijke beperking	Kan een complex geheel overzien Taal een belangrijk communicatiemiddel
Vormgevende ervaringsordening	Lichte verstandelijke beperking	Vorming van persoonlijkheid en eigen identiteit Zelfstandig en bewust keuzes kunnen maken

De praktijk

Rin Tin Tin Dichterbij is een dagopvang voor honden in Otersum. De mensen (medewerkers van Dichterbij, maar ook mensen van buiten Dichterbij) kunnen hun hond, op werkdagen, brengen en ophalen. De hondenopvang wordt gerealiseerd door de vaste activiteitenbegeleiders samen met cliënten.

Er wordt op Rin Tin Tin in verticale groepen gewerkt. Dat wil zeggen dat cliënten met een beperking van verschillende verstandelijke niveaus samen bij hetzelfde werk betrokken zijn. De werkvorm kan aangepast worden aan de mogelijkheden en interesses van elke afzonderlijke cliënt. Om werk te kunnen onderverdelen in verschillende werkvormen is gebruik gemaakt van de theorie van Dorothea Timmers-Huigens.

Op basis van de theorie kunnen alle cliënten op hun eigen manier een bijdrage leveren aan Rin Tin Tin. De een levert zijn of haar bijdrage door er te zijn, de ander kan meelopen, weer een ander kan tijdens de wandeling een hond vasthouden en weer een ander kan de weg uitstippelen.

Lichaamsgebonden ervaringsordening

Bij een lichaamsgebonden ervaringsordening is er sprake van zintuiglijk beleven van de werkelijkheid. De cliënten van de hondenopvang genieten o.a. van de geuren (bijv. een natte hondenvacht) en de geluiden (bijv. het blaffen van de honden).

Associatieve ervaringsordening

Bij de associatieve ervaringsordening is men in staat om het verband te leggen tussen twee delen van de werkelijkheid. Een cliënt van Rin Tin Tin weet, dat als de hondერიem gepakt wordt het tijd is voor een wandeling.

Structurerende ervaringsordening

Bij een structurerende ervaringsordening kan iemand een complex geheel overzien. Een cliënt van Rin Tin Tin weet wat er allemaal moet gebeuren bij het schoonmaken van de hondenhokken en hij kan zelf de volgorde van de werkzaamheden bepalen.

Vormgevende ervaringsordening

Bij de vormgevende ervaringsordening zijn mensen in staat om iets nieuws toe te voegen aan de bestaande werkelijkheid. Een cliënt van Rin Tin Tin geeft op geheel eigen wijze nieuwe hondeneigenaren een rondleiding op de hondenopvang.

Bronvermelding:

- Timmers-Huigens, D. (2001). *Meer dan luisteren*
- Timmers-Huigens, D. (1997). *Mogelijkheden voor verstandelijk gehandicapten*
- Projectgroep 'Heide Pioniers'. (2004). *De wijk in!*

Een interview met Alie Lanooy, activiteitenbegeleider op hondenopvang Rin Tin Tin.

Wat is de meerwaarde voor de cliënt, dat er op activiteitengroep Rin Tin Tin gewerkt wordt met de methodiek van Timmers-Huigens?

De activiteitenbegeleiders herkennen de manier waarop cliënten hun ervaringen ordenen. Het is de uitdaging om jouw ondersteuning op die ervaringsordening aan te laten sluiten. Je merkt, dat je door middel van deze methodiek beter kan afstemmen op de belevingswereld van de individuele cliënt.

Is het voor iedere cliënt een geschikte methodiek?

Juist door te kijken naar hoe informatie door een cliënt wordt ontvangen en wat hij of zij ermee doet, hoe het wordt verwerkt, stem je af op de vraag van de individuele cliënt. Iedereen neemt waar. Dus ja, het is geschikt voor alle cliënten.

Kan elke activiteitenbegeleider deze methodiek gebruiken in de praktijk?

Iedere activiteitenbegeleider kan deze methodiek gebruiken.

Is de methodiek eenvoudig in de praktijk in te zetten?

Niemand ordent zijn of haar ervaringen altijd en alleen op één manier. De vier ervaringsordeningen worden door elkaar gebruikt en soms tegelijkertijd ingezet. Bij mensen met een verstandelijke beperking is het regelmatig zo, dat ze steunen op één overheersende ordening, maar er is geen sprake van een strikte scheiding. Dit vraagt om een objectieve kijk van alle begeleiders

naar de cliënten. Ook ga ik met mijn collega's in gesprek over de cliënten, waardoor je samen een helder beeld krijgt.

Zijn er valkuilen ten aanzien van deze methodiek?

Geen idee. Ik denk ook niet dat deze methodiek heilig is, want we gebruiken meerdere methoden om de ondersteuning zo goed mogelijk aan te laten sluiten bij de cliënten.

Welke scholing, cliënten en/of medewerkers is ervoor nodig?

Twee activiteitenbegeleiders hebben deze methode tijdens hun studie behandeld. Ze hebben het overgedragen aan de rest van de medewerkers. En de onderstaande literatuur heeft haar bijdrage geleverd.

Wat is er zo bijzonder aan deze methodiek?

Op de hondenopvang werkt een cliënt die erg verbaal is ingesteld, waardoor hij door veel mensen te hoog wordt ingeschat. Door de methodiek van Timmers-Huigens zijn wij erachter gekomen, dat het handelen een totaal ander verhaal is. Door de werkzaamheden af te stemmen op wat hij (aan)kan zit hij beter in zijn vel.

Wat vind je er zelf van?

METHODIEK 'EIGEN INITIATIEF MODEL' (EIM).

Het EIM is een methode van begeleiden, waarbij mensen met een verstandelijke beperking algemene vaardigheden trainen.

(door Marius Emons)

Het EIM is ontwikkeld in 1988 door Johan Timmer, werkzaam aan de Rijksuniversiteit in Groningen, in samenwerking met de Gelderse Werkvoorzieningschappen.

Doel

Het doel van deze methode is om de zelfstandigheid en het initiatief bij de cliënt uit te breiden en hem te leren deze te generaliseren naar andere activiteiten.

Het EIM is ook een methode die gebruikt kan worden om een groot deel van de toekomstperspectieven uit het Individueel Plan (Ondersteuningsplan) in de praktijk te brengen. De acties die voortkomen uit de toekomstperspectieven worden getraind d.m.v. EIM.

Bij eenvoudige acties/taken is dat relatief gemakkelijk. Echter bij meer complexe acties/taken is het zaak deze uit elkaar te halen, zodat kleine haalbare stappen overblijven.

Alle cliënten, ongeacht de ernst van de verstandelijke handicap, kunnen volgens deze methode begeleid worden. Het spreekt voor zich, dat je de uitvoering aanpast aan de mogelijkheden

van de cliënt. De één kun je leren koffie te zetten, de ander kun je leren zijn jas op de kapstok op te hangen. Het is dus van groot belang, dat je aansluiting vindt bij de mogelijkheden van de cliënt.

De kwaliteit van leven en de eigenwaarde van de cliënten worden d.m.v. EIM positief beïnvloed.

Continuproces

Het EIM is geen methode die je maar acht uur per dag gebruikt. Het is een continuproces, dat de hele dag doorgaat. Daarom is het belangrijk, dat zowel binnen wonen als bij dagbesteding de begeleiders getraind zijn. In de voormalige Wendel was de EIM training voor elke medewerker verplicht. Ook het netwerk van de cliënt werd uitgebreid geïnformeerd over deze methode.

Training

Binnen de regio's Horst-Venray en Helden-Venlo zijn behalve nagenoeg alle medewerkers, ook bijna alle cliënten binnen de dagbesteding getraind om middels deze methode te werken.

Informatie

Uitgebreide informatie over deze methodiek is te verkrijgen bij Jos Coolen (activiteitenbegeleider bij de Bakkerij te Panningen en EIM trainer). E-mail: bakkerijopdebeek@dichterbij.nl

Een interview met Diny Driessen, EIM-contactpersoon op de Baersdonck.

Is het voor iedere cliënt een geschikte methodiek?

Voor de meeste cliënten is het een geschikte methodiek. Er zijn echter ook wat uitzonderingen, bijv. dementerende mensen, oudere mensen die slecht-horend zijn, eigenwijze mensen die echt moeilijk te sturen zijn, waardoor het iedere dag een gevecht zou zijn tussen cliënt en begeleider om de EIM-methodiek na te streven.

Kan elke activiteitenbegeleider deze methodiek gebruiken in de praktijk?

In principe wel, al zeker qua benadering naar en in de omgang met de cliënten. Niet elke activiteit leent zich er echter even goed voor. Bij Krea-kaart, waar ik werk, kan dit heel goed. Wij werken volgens voorbeelden en dus is het verder erg duidelijk. Bij klei-allerlei wordt vaak niet volgens voorbeeld gewerkt, omdat dit een stuk vrijer is en het juist vaak gaat om eigen invulling. Evengoed kun je je aan bepaalde EIM-regels houden natuurlijk.

Is de methodiek eenvoudig in te zetten in de praktijk?

Ik denk het wel, zeker als je er zelf achter staat.

Zijn er valkuilen ten aanzien van deze methodiek?

Als je weet met wie het wel en niet kan, zal het geen negatieve effecten geven. Je zult dus de situatie aan de persoon moeten aanpassen.

Welke scholing, cliënten en/of medewerkers is er voor nodig?

Je zult zelf als begeleider de cursus gehad moeten hebben.

Wat is er zo bijzonder aan deze methodiek?

Het geeft een stuk duidelijkheid. Je hebt een richtlijn als het ware en dat werkt altijd fijn. Als ik het verschil bekijk van hoe we vóór de invoering van het EIM werkten en nú is dit wel

een groot verschil. Cliënten hebben een stuk meer eigenwaarde gekregen en meer het gevoel van "dit heb ik zelf gedaan". Ze leren zelf beslissingen te nemen en zelf de touwtjes in handen te nemen.

Je vult niet gelijk meer alles voor hen in, maar laat hen zelf denken. Voor mij was het toentertijd een behoorlijke verandering.

Volgens mij zat ik bij één van de eersten die getraind zijn in Zutphen. Daarna zijn we hier op de werkvloer nog eens

een week of zes dacht ik verder getraind. We hadden toen bijna het gevoel, dat we gehersenspoeld waren en het werkte bij mij zelfs door tot thuis. Ik weet nog dat mijn kinderen bijvoorbeeld vroegen waar hun kousen lagen en dat ik hen als antwoord gaf: "wat denk je zelf?"

Aansluiten bij mogelijkheden en voorkeuren van mensen met een ernstige meervoudige beperking

METHODIEK 'PERSOONLIJK ACTIVERINGSPROGRAMMA (PAct)'

Het PAct is ontwikkeld om op een methodische wijze het activiteitenaanbod voor mensen met Ernstige Meervoudige Beperkingen vorm te geven.

(door Rianne de Visser)

Het PAct is ontwikkeld aan de afdeling Orthopedagogiek van de Rijksuniversiteit te Groningen door Dr. Carla Vlaskamp, Linda Wiersma en Saskia Hiemstra.

Om zeker te weten dat de methode PAct ook bruikbaar en effectief is, is gekozen voor een nauwe samenwerking met activiteitenbegeleiders op een aantal zorgvoorzieningen. De bevindingen van de activiteitenbegeleiders over het programma zijn positief. Over het algemeen gaven zij aan, dat werken met het PAct meerwaarde voor hen heeft en hen ondersteunt bij het bieden van passende activiteiten voor mensen met ernstige meervoudige beperkingen.

Doel

Systematisch samenstellen en aanbieden van activiteiten, die zowel qua inhoud als benadering aansluiten bij de (ontwikkelings-) mogelijkheden en voorkeuren van de persoon met ernstige meervoudige complexe beperkingen.

Visie

De visie van het Persoonlijk Activeringsprogramma is:

- Relaties: mensen met ernstige meervoudige complexe beperkingen kunnen relaties aangaan. De activiteitenbegeleider is verantwoordelijk voor het tot stand komen van deze relaties en het onderhouden van de kwaliteit ervan.

- Passende activiteiten: voor mensen met ernstige meervoudige complexe beperkingen is het belangrijk om activiteiten aangeboden te krijgen, die zo goed mogelijk afgestemd zijn op hun mogelijkheden, beperkingen en voorkeuren.
- Stimuleren: mensen met ernstige meervoudige complexe beperkingen hebben mogelijkheden: activiteitenbegeleiders moeten deze mogelijkheden stimuleren.
- Doelgericht en overleg: personen met ernstige meervoudige beperkingen kunnen alleen tot een optimale ontplooiing van mogelijkheden komen wanneer activiteitenbegeleiders samenwerken, kennis overdragen en doelgericht werken.

Het PAct bestaat uit drie onderdelen. Het eerste onderdeel is het Persoonlijk Activeringsprofiel, het tweede onderdeel is de

LAS en het derde onderdeel het Activeringsplan.

Hieronder worden deze drie onderdelen beschreven en uitgelegd.

Persoonlijk Activeringsprofiel

Om activiteiten aan te kunnen bieden die aansluiten bij het individu is er een bepaalde mate van kennis nodig over deze persoon. In het Persoonlijk Activeringsprofiel wordt daarom (door de gedragsdeskundige) alle informatie verzameld over de cliënt, die van belang is voor de dagbesteding. Het betreft gegevens uit het dossier en de resultaten van de afname van het Gedrags Taxatie Instrument (dit instrument brengt de mogelijkheden van mensen met ernstige meervoudige beperkingen in kaart en resulteert in concrete handvatten voor de begeleiding).

Door het invullen van een vragenlijst verzamelt de activiteitenbegeleider informatie over de communicatieve uitingen van een persoon. Deze informatie komt ook in het profiel. In het profiel wordt een perspectief voor de cliënt genoteerd. Dit is de gewenste situatie en geeft de richting aan waarin voor deze persoon gewerkt gaat worden.

LAS

LAS staat voor: Lijst voor het afstemmen van Activiteiten en Situaties op de mogelijkheden en voorkeuren van personen met zeer ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen. De LAS wordt ingevuld door de activiteitenbegeleider. Het doel van de LAS is het verzamelen, vastleggen en inzichtelijk maken van meer gedetailleerde kennis over de mogelijkheden en voorkeuren van de persoon, waarmee rekening moet worden gehouden tijdens de activiteit. Het gaat om kenmerken van de persoon ('wat betekenen de verschillende beperkingen concreet voor zijn of haar functioneren') en van de omgeving ('waar, wanneer en hoe kan de persoon het best de activiteit aangeboden krijgen'). Daarbij wordt ook duidelijk welke vragen er nog zijn over deze persoon en de manier waarop de activiteit moet worden ingevuld en aangeboden.

Activeringsplan

Door het Persoonlijk Activeringsprofiel en de LAS heeft de begeleider kennis verzameld over de cliënt. Ook de richting waarin voor deze cliënt gewerkt moet worden is bekend. De volgende stap is, dat de begeleider uit deze informatie passende werkdoelen en activiteiten voor de cliënt samenstelt. Dit gebeurt met het Activeringsplan.

Het Activeringsplan is een stappenplan, waarbij de begeleider door de acht stappen te volgen een werkdoel met bijbehorende

activiteit op kan stellen, die aansluit bij de mogelijkheden en voorkeuren van een persoon. De activiteit is het middel om een werkdoel te halen. Na 4 tot 6 weken wordt het werkdoel geëvalueerd en wordt er ook weer een nieuw werkdoel opgesteld.

Bronvermelding:
<http://www.pact-emb.nl/>

Een interview met Rianne de Visser, activiteitenbegeleidster binnen Regio Uden/Veghel.

Wat is de meerwaarde voor de cliënt, dat er op activiteitenafdeling gewerkt wordt met de methodiek PAct?

Werken met de methodiek PAct staat nog wel in de kinderschoenen binnen de afdeling. Er is nl. een start gemaakt met de MCG cliënten die intramuraal zijn. De methodiek PAct kent een aantal onderdelen, waaronder de LAS. Hierin kun je heel gedetailleerd weergeven wat de verschillende beperkingen precies zijn voor zijn of haar functioneren. Ook kun je aangeven hoe de activiteit het beste aan de cliënt kan worden aangeboden. Dit geeft een verduidelijking voor de beeldvorming van de cliënt, waardoor je beter kunt inspringen op de vraag.

Is het voor iedere cliënt een geschikte methodiek?

Het uitgangspunt voor deze methodiek is mensen met een meervoudige beperking.

Kan elke activiteitenbegeleider deze methodiek gebruiken in de praktijk?

Op zich is het erg gebruiksvriendelijk. Wel kun je door het invullen soms meer vragen oproepen. Dan is het zaak om te kijken wat voor die cliënt het belangrijkste is om te weten en je daarop richten.

Zijn er valkuilen ten aanzien van deze methodiek?

Je zou bij het invullen van de lijsten op alles wel een antwoord willen geven, maar dan zou je kunnen verzanden in het blijven zoeken naar informatie en hierdoor niet komen tot doelen.

Welke scholing, cliënten en/of medewerkers is ervoor nodig?

Wij hebben binnen onze regio de scholing MCG gevolgd en dit is zeker een meerwaarde. Hierin komt het onderdeel PAct ook aan bod.

Wat is er zo bijzonder aan deze methodiek?

Toch wel de gedetailleerde manier van kijken naar de cliënt met een meervoudige beperking, waarbij inzichtelijk wordt op welke manier de cliënt het beste benaderd kan worden en welke activiteiten aangeboden kunnen worden binnen de mogelijkheden van de cliënt.

Van onmacht naar handelen

METHODIEK 'HEIJKOOP'

De methode wordt toegepast bij vragen die ouders, begeleiders, leerkrachten en therapeuten hebben over hun kind, cliënt of leerling op grond van een handicap of stoornis. De aanleiding varieert van onmacht bij ernstig en moeilijk verstaanbaar gedrag tot het 'zomaar, uit interesse', bij iemand te willen stilstaan.

(door Petra Gielens)

Wie is Jacques Heijkoop?

Drs. Jacques Heijkoop (1945) studeerde ontwikkelingspsychologie. Als psycholoog wordt hij geconsulteerd door en superviseert hij scholingen voor begeleiders, ouders, onderwijskrachten en therapeuten.

Doel

De methode versterkt het zelfbesef, de eigenwaarde en het zelfvertrouwen van de cliënt. Die versterking vindt plaats via de kwaliteit van de ervaringen, die hij met belangrijke personen in zijn bestaan opdoet. Die kwaliteit is er als hij ervaart, dat hij als individu wordt gezien, er ruimte is voor zijn eigen wijze en dat zijn bijdrage er werkelijk toe doet.

Verandering

Als de methode werkt, dan is dat te zien in de dagelijkse omgang. Als toenadering wordt gezocht is die niet overdonderend, maar krijgt de cliënt tijd en ruimte zich in te stellen. Als er contact wordt gemaakt is het minder éénrichtingsverkeer, maar wederkerig en meer ontspannen. Communicatie is van daaruit op uitwisseling en dialoog gebaseerd. Lastige of moeilijke momenten worden niet alleen meer gezien als negatief en ongewenst, maar als een extra kans om onder moeilijke omstandigheden met elkaar samen te werken.

Werking methode

De methode versterkt bij begeleiders een open houding met behoud van hun verantwoordelijkheid. Ze doet dat door te werken aan een interne veran-

dering in het kijken naar, denken over en beleven van de cliënt en zichzelf.

Die veranderingen worden op gang gebracht door het methodisch gebruik van verschillende werkvormen. Werkvormen die specifiek zijn voor deze methode. Daarbij is ruimte voor een persoonlijk veranderingsproces van individuen, die met elkaar een sociaal systeem vormen.

Effect

De effecten van deze nieuwe ervaringen zijn er vrijwel direct. Er is meer ontspanning, plezier en voldoening voor zowel cliënt als begeleider.

Op langere termijn zijn die ervaringen het fundament voor een gevarieerde en stabiele emotionele, sociale, intellectuele en zelfredzaamheidsontwikkeling. Die ontwikkeling is te zien aan een toenemende open opstelling en betrokkenheid naar anderen, een gevarieerder en stabielere emotioneel functioneren, toenemende zelf-

hantering en duidelijkere communicatie.

Werkvormen

• *Ontdekkend kijken*

Een gestructureerde manier van videoanalyse, waarbij de beleving van het kind centraal staat. Deelnemers ontdekken hierin onbewuste signalen en patronen van het kind én henzelf.

• *Functioneringsprofiel*

Deelnemers maken een totaalbeeld van het kind, waardoor onder- en overschattingen zichtbaar worden. Het functioneringsprofiel geeft inzicht in wat een kind kan en aankan.

• *Transactionele analyse*

Via ouder/volwassenen/kindposities worden betrokkenen zich bewust van de opstelling, die zij en het kind ten opzichte van elkaar innemen. Door een bewustwording van relatiepatronen wordt eigen inbreng mogelijk.

• **Videotraining**

De methode Heijkoop helpt ouders, begeleiders en leerkrachten nieuw verkregen inzichten te vertalen naar hun dagelijkse omgang met het kind. Videotraining helpt de begeleiders een vertaalslag te maken naar de gewenste houding en opstelling. De trainer helpt aan de hand van video-opnamen de deelnemers zichzelf te toetsen op hun handelwijze en opstelling, ten opzichte van de voorgenomen aandachtspunten en thema's.

Condities

Toepassing van de methode vraagt tijd, middelen, coördinatie, kennis, vaardigheden en een specifieke opstelling. Het vraagt tijd van direct betrokkenen en van de inhoudelijk en/of procesbegeleider. Er is video-apparatuur nodig. Een ruimte om ongestoord bij elkaar te komen. Projectcoördinatie met o.a. taakverdeling en planning. Een inhoudelijk- en procesbegeleider die naast voldoende kennis, vaardigheden en achtergrond de juiste opstelling heeft ontwikkeld om de methode in te zetten.

Bronvermelding:

<http://home.planet.nl/~psypract/>

staanbaar gedrag gerelateerd aan een stoornis in het spectrum van autistische stoornissen.

Het is voor onze cliënten belangrijk om de activiteiten door te zetten en positief af te sluiten om hun een gevoel van meerwaarde te geven.

Is het voor iedere cliënt een geschikte methodiek?

Voor elke cliënt zijn er onderdelen te gebruiken vanuit de methodiek Heijkoop. Dit is afhankelijk van het individu.

Kan elke activiteitenbegeleider deze methodiek gebruiken in de praktijk?

Nee, je zult eerst als begeleider moeten weten waarom je het toepast en wat de meerwaarde voor de cliënt is. Wanneer deze uitgangspunten helder zijn kun je doelgericht aan het werk.

Is de methodiek eenvoudig in te zetten in de praktijk?

Wanneer je hier met het volledige team achterstaat is het te dragen. Je maakt met gedragkundige/coördinerend begeleider en teamleden afspraken hoe je te werk gaat.

Eenvoudig is het niet altijd. Soms moet de begeleider erg vindingrijk zijn en een lange adem hebben.

Zijn er valkuilen ten aanzien van deze methodiek?

Er komt een andere reactie op negatief gedrag dan de cliënt gewend is. Dit kan ertoe bijdragen, dat het escalatiegedrag toeneemt. Op lange termijn moet het echter afnemen.

Welke scholing, cliënten en/of medewerkers is ervoor nodig?

Specifieke groep 5 heeft een scholing hiervoor gehad (zie boekje leren en ontwikkelen). Daarnaast is er genoeg vakliteratuur om bij te blijven en te lezen.

Wat is er zo bijzonder aan deze methodiek?

Uitgangspunt is, dat negatief gedrag niet bepalend is. Een cliënt kan hierdoor meer zelfvertrouwen opbouwen.

Hierdoor wordt de cliënt zekerder van zichzelf, maar ook de begeleiders die met de cliënt werken.

De individuele cliënt staat centraal en vandaaruit wordt er gewerkt.

De begeleider kan door middel van deze methode anders gaan leren kijken naar gedrag, dat voorheen als negatief werd gezien.

Een interview met Lenny v.d. Biggelaar en Marieke van Bergen, Specifieke Groep 5 in Gennepe

Wat is de meerwaarde voor de cliënt, dat er op specifieke groep 5 gewerkt wordt met de methodiek van Heijkoop?

Specifieke groep 5 is onderdeel van dagcentrum 4. Op deze groep wordt een werkplek aangeboden aan mensen met een ernstige tot matige verstandelijke beperking en moeilijk ver-

Meer mogelijkheden tot communiceren

METHODIEK LILLI NIELSEN

Bij deze methodiek gaat men uit van de ontwikkelingsmogelijkheden en niet van de beperkingen van meervoudig gehandicapte kinderen. Het spelen en niet het trainen staat hierbij centraal.

(door Renate Meinen)

Lilli Nielsen is een Deense psychologe, die al ruim 20 jaar met visueel gehandicapte kinderen werkt.

Doelgroep

Haar methode en materiaal is voortgekomen uit praktisch en concreet werk met verstandelijk én visueel én motorisch gehandicapte kinderen (meervoudig gehandicapt). Dat is haar primaire doelgroep.

Visie

Lilli Nielsen vergelijkt de ontwikkeling van (meervoudig) visueel gehandicapte kinderen met de ontwikkeling van normale kinderen. Zij is overtuigd van de ontwikkelingsmogelijkheden van meervoudig gehandicapte kinderen en omschrijft een meervoudig gehandicapt kind dan ook vanuit datgene wat een kind wel kan: niet de beperkingen, die Lilli Nielsen zeker wel onderkent, maar de mogelijkheden die een kind heeft zijn bepalend voor de ontwikkeling. Bij deze ontwikkeling worden de zintuigen van het kind opgevat als 'poortjes', waarlangs het informatie opdoet. Deze 'poortjes' zijn in meer of mindere mate geopend. Via deze poortjes leert het kind de wereld kennen en begrijpen.

Met name hecht zij erg veel waarde aan het bewegingsgevoel. Juist dit poortje is volgens haar voor de ontwikkeling in het algemeen en het ervaren van zelfactiviteit in het bijzonder essentieel.

Voor de begeleider van het kind betekent dit, dat hij/zij goed moet kijken naar wat een kind doet of aangeeft, welk poortje

het meest geopend is. Op grond daarvan dient de omgeving van het kind zo aangepast te worden, dat het kind gestimuleerd wordt tot zelfactiviteit. Hierdoor kan het kind actief informatie verwerven en deze integreren in zijn reeds eerder opgedane kennis.

Het kind moet dus als het ware leren, door middel van spelen en niet door middel van trainen zijn zintuigen actief te gebruiken. Door het opdoen van succes-ervaringen leert het kind steeds meer en beter zijn omringende wereld te kennen en begrijpen.

De mate waarin een kind actief kan zijn, wordt enerzijds bepaald door de mogelijkheden van het kind, anderzijds door de inrichting en stimulans die van de omgeving uitgaat.

Communicatie

Een belangrijk thema van Lilli Nielsen is, dat je het kind aan moet spreken op het emotionele niveau waarop het functioneert.

Het emotionele niveau zegt iets van het ontwikkelingsniveau en is af te leiden uit het communicatieve gedrag, d.w.z. hoe zoekt het kind contact met of communiceert het met de personen om zich heen (sociale omgeving). Bijvoorbeeld:

- Kind zoekt contact d.m.v. smakken van de lippen/keelgeluiden: 2/3 maanden;
- Kind laat speelgoed zien, zgn. shower: 10 maanden;

- Geef/neem-spelletjes: 15 maanden.

Afhankelijk van dit emotionele niveau spreek je het kind aan tijdens het spelen met dit kind.

Materialen

Lilli Nielsen gebruikt in haar spel als materiaal vooral veel eenvoudige voorwerpen uit het dagelijkse leven, o.a. plastic bordjes/kopjes, mondharmonika, kralen, knikkers, plastic kom, etc. Deze materialen staan dichterbij de belevingswereld van de kinderen.

Er valt voor het kind voldoende mee te experimenteren en te ontdekken en het kind leert zo de verschillende kwaliteiten van de dingen.

Daarnaast heeft Lilli Nielsen meer specifiek materiaal ontwikkeld, o.a.

- Resonantieplank: Dit is een grote plywood houten plaat die 2 cm. boven de grond 'zweeft'. De kleinste beweging op de plank gemaakt, doet deze resoneren en vibreren. Deze respons stimuleert kinderen meer te bewegen.

- Little room:
Een kleine 'ruimte/box/kamer' op maat, die over het kind wordt heengezet. Aan de bovenkant hangen verscheidene materialen en de zijwanden zijn verschillend bekleed. Op deze manier kan het kind een begrip opbouwen van de ruimte en reik- en grijpgedrag ontwikkelen. Daarnaast stimuleert het kinderen tot vocalisaties en brabbelen. Zelfactiviteit en succeservaringen zijn belangrijke aspecten hierbij.
- Support-bench of ligsteunbalk:
Is bedoeld voor kinderen die nog niet zelfstandig kunnen zitten. Dit is een bepaalde stellage, die de romp ondersteunt. Liggend op de buik kunnen armen en benen vrij bewegen. Met behulp van speelgoed motiveren we het kind deze gecoördineerd te leren bewegen, hetgeen het bewegingsgevoel stimuleert.
- Positie-bord:
Een gaatjesbord waarop aan elastiek bevestigde speeltjes binnen reikwijdte aangeboden worden. Het kan een hulpmiddel zijn voor o.a. het binnen bereik blijven van speelgoed, het uitlokken tot reik- en grijpgedrag, het doorbreken van 'weggooi-gedrag' en het op gang brengen van object-permanentie.

Samenvatting

Tot slot willen we haar uitgangspunten als volgt samenvatten:

- Er is geen andere ontwikkeling dan de normale ontwikkeling;
- Een ontwikkeling, ook van een meervoudig gehandicapt kind, gaat altijd door;
- Een kind ontwikkelt zich door interactie met de sociale en materiële omgeving;
- De omgeving dient zo ingericht te zijn, dat deze stimulerend is voor het kind;

- Zelfactiviteit van het kind in de vorm van bewegen, luisteren, kijken en voelen is voorwaarde voor ontwikkeling;
- Sluit aan bij het emotionele niveau van het kind;
- Interactie met het kind i.p.v. trainen van het kind.

Bronvermelding:

- <http://www.vsbs.be/publicaties/documenten/nielsen-thecomprehendinghand.pdf>
- http://en.wikipedia.org/wiki/Lilli_Nielsen#_note-1

Een interview met Renate Meinen, begeleider Lange Wappers Geel-Oranje, Regio Land van Cuijk

Is het voor iedere cliënt een geschikte methodiek?

De methode is opgezet voor meervoudig visueel gehandicapte kinderen.

Kan elke activiteitenbegeleider deze methodiek gebruiken in de praktijk?

Deze methode kan in combinatie met andere methodes gebruikt worden.

Is de methodiek eenvoudig in te zetten in de praktijk?

Ja, de methode maakt gebruik van enkele specifieke hulpmiddelen (little room, resonantieplank, positiebord), maar voornamelijk van alledaagse voorwerpen.

Zijn er ook valkuilen t.a.v. deze methodiek?

Naarmate de kinderen groter worden passen ze niet meer in de little room en moet je op zoek gaan naar alternatieven.

Welke scholing, cliënten en/of medewerkers is er voor nodig?

Wij hebben lang geleden scholing gehad van Sensis.

Wat is er zo bijzonder aan deze methodiek?

Het essentiële is dat Lilli Nielsen de ontwikkeling van MCG-kinderen vergelijkt met die van normale kinderen. Zij kijkt naar mogelijkheden en niet naar beperkingen. De begeleider moet goed naar de kinderen kijken en inschatten welk 'poortje' (= zintuig) openstaat voor informatie. Deze moet het kind vervolgens aangeboden krijgen. Zij stelt dat spelen centraal staat en niet trainen (wij denken overigens dat een combinatie van deze twee het beste is). Het kind moet volgens Lilli Nielsen aangesproken worden op het juiste ontwikkelingsniveau.

Little room

Werk en beperking in Zweden

In april bezocht ik met een groep mensen Zweden. Onze bijzondere aandacht ging uit naar de wijze waarop de gehandicaptenzorg was georganiseerd en in de praktijk werkte. In dat kader wil ik iets vertellen over mijn indrukken van MICA.

(door Hans Garritsen)

Arbeidscentrum

MICA is een arbeidscentrum voor mensen met een beperking in Ostersund.

“Arbeidscentrum” is niet helemaal het juiste woord. Het heeft ook enigszins het karakter van een uitzendbureau. Het is namelijk niet te vergelijken met een bedrijf zoals INTOS of de IBN. Voor de grootste groep gebruikers, zoals zij het zelf noemen, is het niet meer dan een kantoor waar hun begeleiders werken. De gebruikers zelf werken in een groot aantal bedrijven en organisaties. Dat kunnen reguliere bedrijven zijn in de productiesfeer, maar ook een hotel, groenvoorziening, gemeentelijke overheid etc.

Vergeleken met de situatie in Nederland, en Dichterbij in het bijzonder, kun je het het beste omschrijven als een enclave of een begeleid werken plaats.

Tredes

Men hanteert in MICA de zogeheten “drie tredes methode”. Dat wil zeggen dat de gebruiker bij binnenkomst wordt ingedeeld in één van de drie tredes die men kent:

- trede 1: werken in een groep met 2 personen begeleiding, binnen MICA zelf of in het vrije bedrijf;
- trede 2: werken in een groep met 1 persoon begeleiding, altijd in het vrije bedrijf;
- trede 3: werken in een groep met begeleiding op afstand, in beginsel zelfstan-

dig, maar met hulp op die specifieke punten waar dat nodig is.

De eerste trede is een introductie tot het werkend bestaan, inclusief het ontwikkelen van het individu door middel van een beroepstraining in een aangepaste omgeving.

In de tweede trede werkt de mens met een beperking onder begeleiding. Het werk wordt uitgevoerd in een bedrijf of andere organisatie. Tijdens deze trede worden de mogelijkheden van het individu ontwikkeld. De mens met een beperking krijgt zelfrespect, een toenemende kwaliteit van leven en is, als de tijd daar is, klaar om door te stromen naar trede drie.

In de derde trede is de mens met een beperking geïntegreerd als individu in de arbeidsmarkt, toenemende betrokkenheid in de samenleving en met een basis voor een toekomstige baan.

De methode is ‘ervaringsgestuurd’: op basis van wat iemand kan en zijn leervermogen wordt men ingedeeld en kan men doorstromen.

Bijzonder en toch heel gewoon

Het bijzondere in dit geheel is, dat men in dit land uitgaat van het gewone burgerschap van iedereen: iedereen naar school, iedereen naar het werk, ongeacht de mate van de handicap.

Het betekent niet, dat men geen rekening houdt met de beperkingen. Alleen kent men de vele onderscheidingen zoals wij die kennen tussen allerlei werkplekken en werkvormen, afhankelijk van de zorgvraag, niet. Overigens is het woord ‘zorgvraag’ (welke behoefte heeft het individu gezien de aard van de beperking) exact de omgekeerde benadering van wat in Zweden gebruikelijk is. Daar is de vraag: welke behoefte heeft de samenleving en in hoeverre kan de cliënt daaraan voldoen c.q. daarbij ondersteund worden.

Wat kunnen we hiervan leren?

In ieder geval dat de verantwoordelijkheid van de samenleving voor mensen met een beperking in dit land zeer vanzelfsprekend is. Onze taak is om bij te dragen dat, datzelfde naar Nederlandse omstandigheden omgezet, hier gerealiseerd wordt, onder andere door het betrekken van ondernemers in het realiseren van werkplekken. Iets anders is het omgaan met indicaties. Het “of-of” denken in ons systeem (ofwel een indicatie voor dagbesteding ofwel voor WSW) bevordert niet echt het ontschotten.

Er valt nog veel meer te zeggen. Kritiek heb ik ook, want niet alles is even voor de handliggend als het zo lijkt. Maar dit heeft me zeker aan het denken gezet.

